

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2567

เมืองยืดหยุ่น: การยกระดับย่านเมืองเก่าผ่านการมีส่วนร่วม

ภายใต้กรอบมุมมองทางการท่องเที่ยว

Resilient City: Upgrading Old Towns through

Community Participation under the Framework of Tourism

สกวาร์ตน์ บุญวรโรณ

Sakawrat Boonwanno

สาขาวิชาสังคม วัฒนธรรม และการพัฒนามนุษย์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Department of Society Culture and Human Development,

Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University

Email: Sakawrat.b@psu.ac.th

Received: Jan 26, 2023

Revised: Oct 30, 2023

Accepted: Nov 16, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้ ศึกษาการยกระดับย่านเมืองเก่าผ่านการมีส่วนร่วมภายใต้เมืองยืดหยุ่นสู่กรอบมุมมองการพัฒนาทางการท่องเที่ยว อาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลจากงานเอกสาร งานวิจัย บทความวิชาการ บทความวิจัย และกรณีศึกษา พบงานศึกษาประเด็นดังนี้ ประเด็นแรกการจัดการอนุรักษ์เมืองเก่าแบ่งเป็นยุคหรือพื้นที่ เน้นประสบการณ์ในอดีตนำมาต่อยอด ยุคเปลี่ยนแปลง เริ่มมีการอนุรักษ์ควบคู่กับการประสานความร่วมมือจากหน่วยงาน ยุคยกระดับ พัฒนากิจกรรมและนำเข้าฐานเทคโนโลยี ประเด็นที่สองได้นำเสนอแนวคิด **ตั้ง: ต่อ: เดิม** โดยการใช้ “ทุน” ของพื้นที่มาเป็นกรอบพัฒนาย่านเมืองเก่า โดยเน้นการปฏิบัติการชุมชน (Social Lab) ของทุกภาคส่วน ประเด็นที่สามกรอบคิดในการปรับต่อสภาวะการหันเหปรับเมืองเก่าเป็นเมืองยืดหยุ่นภายใต้สภาวะความผันผวนเพื่อเป็นการ

ลดความเสี่ยง การธำรงวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อบุคคลรุ่นหลังไปสู่การพัฒนา
ให้มีคุณภาพชีวิต (Quality of life) บนวิถีสภาพแวดล้อมสรรค์สร้างทางวัฒนธรรม
ความใหม่และความเก่าอยู่ร่วมกันเพื่อสอดคล้องกับกลไกการเปลี่ยนแปลง
ทางการท่องเที่ยวต่อไป

คำสำคัญ: เมืองยืดหยุ่น ย่านเมืองเก่า การอนุรักษ์ การมีส่วนร่วม การท่องเที่ยว

ABSTARCT

This article investigates the revitalization of historic urban areas through community participation within the context of resilient cities, with a focus on tourism development. Drawing upon an analysis of diverse sources including documents, scholarly articles, research papers, and case studies, the study identifies three key issues. Firstly, it delineates three distinct phases in the management of old city conservation: the reconstruction era, characterized by building upon past experiences; the era of change, marked by the initiation of preservation efforts in conjunction with various agencies; and the era of upgrading, featuring the development of activities and the integration of technological advancements. Secondly, the study introduces the **"Set: Build: Add"** concept, which utilizes the area's inherent "capital" as a framework for enhancing the old city region, with a particular emphasis on community engagement (Social Lab) across all sectors. Thirdly, a framework is proposed for adapting to the dynamic process of transforming old cities into resilient entities amidst fluctuating conditions, aiming to mitigate risks, preserve local culture for future generations, and enhance quality of life through the creation

of a culturally rich environment wherein the old and new coexist harmoniously, aligned with the mechanisms of tourism evolution.

Keywords: Resilient city, Old town, Conservation, Participation, Tourism

1. บทนำ

สถานการณ์ของ “การท่องเที่ยวเมืองเก่า” หรือ “การท่องเที่ยวเมืองมรดกทางประวัติศาสตร์” และวัฒนธรรมได้รับการสนับสนุนเป็นโจทย์ท้าทายวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566-2570) ที่ปรับประเทศสู่สังคมก้าวหน้าด้วยการเสริมเศรษฐกิจสร้างมูลค่าอย่างยั่งยืน เน้นเรื่องวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์ผ่านการยกระดับเป็น “อุตสาหกรรมวัฒนธรรม” (Office of the Prime Minister, 2023) เป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับกับการท่องเที่ยว ประเทศไทยมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองเก่าปรับเป็นพื้นที่พิเศษตามนโยบายหลัก ๆ คือเน้นการท่องเที่ยวตามหลักของชุมชน (Community-Based Tourism) ที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนแผนคิดการทุนเสริมในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ต้องมีการเน้นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) โดยต้องทำควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Low Carbon Tourism) องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (2561) หลักการแนวคิดที่สำคัญจะต้องเน้นการเดินทางของกลุ่มนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อเข้าใจถึงมรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ และได้เข้าใจถึงความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นระหว่างผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อาศัยนั้นด้วย

หลักการสำคัญของการพัฒนาเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมืองเก่า ย่านเก่า ล้วนเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมีการอนุรักษ์เพื่อให้รักษาสีมีคุณค่าและภูมิทัศน์

ทางวัฒนธรรมไม่ให้สูญหายไป ในขณะเดียวกันต้องมีการปรับรับเพื่อ
ความเปลี่ยนแปลงทั้งวิกฤติภัยธรรมชาติให้เข้ากับความยืดหยุ่น (Resilient City)
ทั้งในเรื่องของระบบขั้นพื้นฐานและปัจจัยแทรกซ้อนร่วมด้วย เพื่อรื้อฟื้น
การยกระดับการเป็นเมืองยืดหยุ่นการให้คุณค่าระหว่างเมืองและผู้คน ต้องมีการรอบ
เพื่อปรับการท่องเที่ยวที่อยู่ภายใต้วิถีของชุมชนผ่านการมีส่วนร่วมโดยการ
ไม่ทำลายวิถีถิ่น โดยใช้วิธีการนำฐานของทุนทางวัฒนธรรมมายกระดับจัดกลุ่ม
เพื่อให้การท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการพัฒนาใช้ในการขับเคลื่อน ในการใช้ที่ว่าง
ของอาคารตามหลักของสภาพที่มีอยู่นำมาดัดแปลงให้เหมาะสมกับความต้องการ
ภายใต้กิจกรรม และต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพของอุปกรณ์ของอาคาร (Aylward,
1979) การปรับพื้นที่ตามแนวคิดในการรื้อฟื้นเมืองเพื่อรักษาสภาพเพื่อลด
ความเสี่ยงแก่จุดอ่อนทิศทางของอนาคต Jabareen (2012) ซึ่งถึงหลักของ
การวิเคราะห์คำนึงถึงฐานประชากรและความสัมพันธ์ภายใต้การใช้พื้นที่เป็นหลักนั้น
เป็นการรักษาความสมดุล ให้สอดคล้องเป็นเมืองที่ปรับตามศักยภาพของตนเอง

การตั้งรับกับความเสี่ยงในอนาคตต้องคำนึงถึงข้อจำกัดอุปสรรค
(Threat) ในการพัฒนาเมืองภายใต้หลักการของการมีส่วนร่วมผ่านชุมชน และ
ข้อคำนึงถึงปลายทางในการจัดการเพื่อความยั่งยืน การรองรับกับกระแสแข่งขัน
และข้อกำหนดนโยบายในการจัดการที่ต้องคำนึงกับกลุ่มนักท่องเที่ยว รวมทั้ง
กิจกรรมที่ต้องให้เข้ากับบริบทเมืองเก่าคือการเสถียรวิถีชีวิตของผู้คน ดังมีการเสนอ
แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวแบบเนิบช้า (Slow travel) (Conway and Timms,
2012) นับเป็นการยกระดับการท่องเที่ยวที่เห็นถึงคุณค่า ความหมายของชุมชน
ในทางประวัติศาสตร์โดยใช้ฐานทรัพยากรมาแสดงที่มีความสัมพันธ์กันทั้งกลุ่มคน
ภายในและภายนอก ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการพัฒนาเมืองเก่า
บนฐานความหลากหลายของพื้นที่ที่มีความสลับซับซ้อน อีกทั้งการเข้ามาของ
กระแสการพัฒนาและการจัดการ ล้วนส่งผลต่อระบบการท่องเที่ยวหรือไม่ จึงเป็น
ข้อชวนคิดของผู้เขียน จากการสำรวจเชิงนโยบายพบว่าเป็นการยกระดับ
แค่โครงการระยะสั้น (Short Term) จำกัดในเรื่องของบริบท เกิดข้อคำถามแล้ว

การยกระดับกระแสการพัฒนาเมืองเก่าสู่การเป็น (Long Term) จะทำได้อย่างไร บทความวิชาการชิ้นนี้ จึงสนใจศึกษาสภาพทั่วไปของการจัดการอนุรักษ์เมืองเก่าที่ปัจจุบันมีแนวโน้มตอบโจทย์การท่องเที่ยวมากขึ้น รวมถึงแนวทางการจัดการอนุรักษ์เมืองเก่าผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเป็นหลัก ในการยกตัวอย่างกรณีศึกษากระบวนการฟื้นฟูเมืองเก่าในต่างประเทศ อย่างประเทศญี่ปุ่นที่ใช้ชื่อการอนุรักษ์เมืองภายใต้แนวคิดมาจิซึคิริ (Machizukuri) เป็นการฉายภาพเมืองเก่าในโตเกียวและเกียวโต โดยที่มาการศึกษาเมืองเก่าผ่านภาคประชาสังคมเป็นหลัก ครอบคลุมถึงความรู้สึกร่วมของคนเป็นหลักร่วมด้วย โดยเน้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน และการพัฒนาเมืองเก่าที่มีข้อจำกัดในการออกแบบ และสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของวิถีของผู้คนซึ่งเน้นความยืดหยุ่นในการใช้ชีวิตในการปรับรับเพื่อเป็นจุดเด่นทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า

ทว่าพื้นที่เมืองเก่าในประเทศไทยก็มีความหลากหลาย ที่สามารถดึงอัตลักษณ์ทางกายภาพมาออกแบบการท่องเที่ยวได้ โดยใช้ฐานของชุมชนเดิมมาเป็นฐานครอบคลุมถึงลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจ ลักษณะทางสังคมและความสัมพันธ์กับบริบท เฉกเช่นกรณีศึกษาตลาดกาดกองต้า จังหวัดลำปาง ตลาดชุมชนเก่าแก่เด่นชัดเรื่องย่านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ที่ร่วมกันรื้อฟื้นการผสมผสานทางวัฒนธรรมผ่านการออกแบบการใช้สอยประโยชน์อาคาร เป็นที่อยู่อาศัยและค้าขายของชุมชน การจัดการเรื่องภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยภาคประชาชนที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตในอดีต มีความสลับซับซ้อนของวิถีชุมชนหลายยุคสมัยซึ่งจะเห็นได้ว่าการนำย่านเก่าผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมจากพื้นที่ของอดีตนำมาปรับกับการท่องเที่ยวได้ ตลอดจนกรอบคิดในการยกระดับเมืองเก่าสู่การพัฒนาภายใต้เมืองยืดหยุ่นซึ่งต้องมีการตั้งรับกับสิ่งที่แปรเปลี่ยน การฉายภาพปรากฏการณ์ภายใต้กระแสการยกระดับและพัฒนาเมืองเก่าไปตามยุคสมัย ผนวกกับการลงพื้นที่ภาคสนามจากการทำงานคลุกคลีกับย่านเมืองเก่าในบริบทภาคใต้ทั้งฝั่งอ่าวไทยและอันดามัน มาถอดบทเรียนในมุมมองกระแสในการรื้อฟื้นที่ปรับตามยุคสมัย อาทิ การเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต (Living Museum) ร้านกาแฟ (Café)

นิทรรศการ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เทศกาล เป็นต้น การตั้งข้อสังเกตและการวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดข้อมูลเชิงวิชาการหลายแขนงทั้งข้อมูลผ่านหนังสือ เอกสารวิชาการ วารสารวิชาการและวารสารวิจัย รวมทั้งคำบอกเล่าของชุมชน เกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองเก่า นำไปสู่กระบวนการคิดต่อยอดทางวิชาการว่าทำเช่นไรที่จะให้เมืองเก่าสามารถจัดการได้บนสภาวะของความผันผวน (Volatility) ให้ยังคงอยู่โดยดึงแนวคิดเมืองยืดหยุ่นมาใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์ในการตั้งรับ และข้อเสนอแนะของแนวทางที่จะฉายในงานนี้ ซึ่งผู้เขียนหวังว่าบทความชิ้นนี้จะเป็นประโยชน์ขยายองค์ความรู้ในวงวิชาการต่อไป

2. ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเมืองยืดหยุ่น

แนวคิดเมืองยืดหยุ่น (Resilient City) นับได้ว่าเป็นการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของเมือง ซึ่งเป็นความจริงของบริบทเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งเชิงพื้นที่ สังคม เศรษฐกิจ และเวลาที่แปรเปลี่ยนตามกระแสโลกอีกทั้งการคำนึงในเรื่องของ กระบวนทัศน์ การทบทวนถึงความบกพร่องรวมทั้งการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเมืองที่ต้องมีการมองแบบแยกส่วน แต่ต้องอยู่บนพื้นฐานของการมองแบบแยกส่วน ทั้งเชิงพื้นที่และเชิงมิติทางด้านสังคมร่วมด้วย การประยุกต์สาขาความรู้ในมุมมองทางการเมืองเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อไม่ให้คงรูปยกระดับเชื่อมโยงความรู้และเป็นส่วนในเรื่องของความสัมพันธ์ที่มีความซับซ้อน ที่เน้นการทำความเข้าใจบริบทความเป็นเมืองพัฒนา ในเรื่องสาขาข้อมูลและการสื่อสารทางเทคโนโลยี เพื่อการทำความเข้าใจกับบริบทเมืองที่เปลี่ยนไปในเรื่องของข้อมูลข่าวสาร ในทุกด้านในมิติของการรับทราบข้อมูลทั้งเชิงพื้นที่ (Spatial Changes) และเชิงสังคม-เศรษฐกิจ (Socio-Economic Changes)

กล่าวว่าในหลักของการพัฒนาบนพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ จำต้องใช้หลักวิธีการพัฒนาพื้นที่และการฟื้นฟูชุมชนอย่างยั่งยืนร่วมกันระหว่างเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินและอาคาร และผู้เข้าตามแนวทางสันติวิธี (Peaceful Resolution

Approach) อันจะเป็นการประสานประโยชน์ทั้งสองฝ่ายในลักษณะที่ต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์ ผู้ที่อยู่อาศัยในหลายชุมชนโดยเป็นชุมชนบริเวณใกล้เคียงจะต้องมีวิธีการรวมกลุ่มฟื้นฟูชุมชนผ่านทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capitals) เพื่อเป็นกลไกการเคลื่อนไหว การเรียกร้องต่อสู้กับปัญหาของชุมชน อาทิ ปัญหาการไร้รู้หรือปัญหาการไร้อาคารที่เป็นมรดกวัฒนธรรม ปัญหาความไม่น่าอยู่ของชุมชนเมือง แต่ละชุมชนมีการใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป Pechpakdee (2016) รวมถึงย่านพาณิชยกรรมเก่านั้น อาคารส่วนใหญ่ยังคงมีการใช้งานต่อเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน มีเพียงอาคารบางกลุ่มที่เก่าและทรุดโทรมซึ่งส่วนมากเป็นอาคารไม้และดินที่ผูกพันและได้รู้ อย่างไรก็ตามการรื้อสร้างใหม่หรือการต่อเติมซ่อมแซมอาคาร โดยที่ไม่มีการเสนอแนะและควบคุมให้เป็นไปอย่างเหมาะสมกับย่านชุมชนเก่า ไม่เพียงแต่เป็นปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลให้รูปแบบสถาปัตยกรรมอันเป็นเอกลักษณ์และทรงคุณค่าสูญสลายไปเท่านั้น หากยังจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพโดยรวมของย่านพาณิชยกรรมเก่าแก่ Tumpadcha (2016) โดยแนวความคิดในการนำเสนอเพื่อแนะแนวทางการพัฒนาฟื้นฟูชุมชนตามแนวคิดของ Kruaphan (2011) การรักษาสิ่งที่มีเอกลักษณ์และมีคุณค่าของชุมชน โดยมีกระบวนการเพื่อการอนุรักษ์ปรับปรุงแก้ไขในสิ่งที่มีปัญหา และสูญเสียไปให้ฟื้นฟูลขึ้นโดยคำนึงถึงองค์ประกอบทางด้านกายภาพ สังคมและเศรษฐกิจของชุมชน โดยรักษาความเป็นเอกลักษณ์และความโดดเด่นของพื้นที่ในแผนพัฒนาฟื้นฟูชุมชนที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์บทบาท ศักยภาพของชุมชนเป็นหลัก รวมถึงสภาพปัญหาในองค์ประกอบที่มีคุณค่าและเอกลักษณ์

แนวคิดการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม

การจัดสรรทรัพยากรเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงเพื่อประโยชน์ในการจัดเก็บฐานวัฒนธรรมให้คงอยู่ในระยะยาว ซึ่ง Lipe (1984) ได้มีการให้ความสำคัญกับแบ่งกระบวนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ที่เน้นในเรื่องของการจัดทำบัญชีรายชื่อแหล่งทรัพยากร การประเมินทรัพยากร การระบุผลกระทบ และ

ความขัดแย้งในการจัดการรวมทั้งกระบวนการทำงานร่วมกับชุมชนและผู้อื่น
ร่วมด้วย การทำความเข้าใจพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา
รวมทั้งการศึกษาบริบทในด้านต่าง ๆ และการทำความเข้าใจของการเปลี่ยนแปลง
และการธำรงรักษาเป็นหลักการสำคัญในการพัฒนา อีกทั้ง Lertchanrit (2009)
แบ่งเกณฑ์การประเมินเป็น 3 ขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1) การประเมินความสำคัญคือ
การแปลความหมายความสำคัญ 2) การวางแผนการจัดการในการกำหนดแผนการ
ปฏิบัติงานการจัดการทรัพยากรและผลลัพธ์ 3) การกำหนดรายการจัดการ
ตามข้อเสนอแนะและความสำคัญของฐานทางทรัพยากรวัฒนธรรมที่ประเมินไว้
ในขั้นตอนแรก โดยต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ และ
ต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอกพื้นที่
ดังนั้นการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้นจะต้องอาศัยพลังของชุมชน
นอกจากนี้ งานศึกษา Pitukwingwan (2018) ได้สื่อถึงการสร้างความหมายให้กับ
พื้นที่ด้วย ซึ่งนับว่าความสัมพันธ์กับพื้นที่เป็นฐานของผู้กระทำการตามกฎหมายและ
การสร้างภาพลักษณ์ที่เป็นระเบียบแบบแผนในการเข้าถึงประโยชน์ต่อการดำเนิน
ชีวิตประจำวันและความทรงจำร่วมด้วย

แนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การกระจายผลประโยชน์ของการพัฒนาในแหล่งท่องเที่ยวในการเสนอ
ความคิดเห็นในการอยู่ร่วมกันเกี่ยวกับวิธีการ เพื่อบรรลุผลในบริบทของการขยาย
ความเท่าเทียม (Chambers, 1997) ซึ่งต้องอาศัยความผูกพันของผู้คนและสถานที่นั้น
เพื่อที่จะแสดงถึงลักษณะเฉพาะและพลังที่โดดเด่นในการอยู่รอด (Murphy, 1988)
หลักการของการพัฒนาชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้น จำเป็น
ต้องเน้นกระบวนการท่องเที่ยวโดยชุมชนนับเป็นเครื่องมือที่สำคัญ และช่วย
เพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาแหล่งชุมชน ซึ่งแนวทางที่สำคัญจะต้องเป็นอิสระ
ในการท่องเที่ยวเป็นหลัก (Blackstock, 2005) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
เพื่อเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนของไทยจากงานศึกษาของ นนทลฉัตร

วีรานูวัตต์และเกศรา สุกเพชร (Veranuwat & Sukpatch, 2017) ชี้ให้เห็นว่าวิถีชีวิตที่ดีขึ้นนั้นมีรายได้เพิ่มจากการพัฒนาศักยภาพของชุมชนกับกลุ่มคนในพื้นที่ ในการสร้างความตระหนักร่วมความภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชนก่อให้เกิดการเรียนรู้และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความเข้าใจการพัฒนาบุคลากรร่วมด้วย เกิดการจ้างงานของคนในพื้นที่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมต่างถิ่นระหว่างชุมชนกับกลุ่มนักท่องเที่ยว (Kaewkham, et al., 2018) ต้องเน้นหลักเรื่องของการบริหารจัดการโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง อีกทั้งยังต้องมีการแลกเปลี่ยนรู้ร่วมกันของการอนุรักษ์บนฐานทรัพยากรธรรมชาติ ความพร้อมของชุมชนและข้อจำกัดร่วมด้วย ในการพัฒนาถึงขีดความสามารถกลุ่มของคนทำงาน และการเข้ามามีการรองรับกับกลุ่มทางการท่องเที่ยว อีกทั้งความต้องการของชุมชนที่ต้องอาศัยพี่เลี้ยง ตัวแทนของชุมชนจากกลุ่มคนภายนอกมาร่วมด้วย กล่าวได้ว่าการศึกษาระบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นต้องอาศัยหลักการของกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อที่จะเป็นการพัฒนาอย่างตรงจุด ในการแก้ปัญหา เนื่องจากข้อแตกต่างของสภาพพื้นที่นั้นมีข้อจำกัดที่แยกออกจากกัน ดังนั้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวต้องศึกษาแนวคิดเพื่อจัดการได้อย่างตรงจุดและคำนึงถึงการจัดการฐานทรัพยากรทางธรรมชาติร่วมด้วย

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

คำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามทัศนะของ Richards and Wilson (2006) ได้มีการเน้นในเรื่องของการดึงดูดทักษะ (Skills) ความเชี่ยวชาญ (Expertise) และให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องประเพณี (Traditions) เป็นการนำเสนอรูปแบบประสบการณ์เพื่อเรียนรู้จากตนเอง จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพัฒนาต่อยอดเป็นการท่องเที่ยวแบบสร้างสรรค์ ซึ่งการปรับจากภายในนี้ Dech-Um (2013) มีการกล่าวไว้ว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีปัจจัยที่ทำให้ผลทั้งทางตรงและทางอ้อม ล้วนเป็นประเด็นสำคัญเพื่อวิเคราะห์เชิงสาเหตุเพื่อค้นหาโอกาสของบริบทพื้นที่ต่อยอด และอาศัยกรอบคิดที่สามารถพัฒนาได้อย่างเหมาะสมมีการ

เชื่อมโยงกับศักยภาพทั้งจุดแข็งและต้องมีการคำนึงถึงทุนทางสังคมร่วมด้วย และในเรื่องของวัฒนธรรมเดิมของท้องถิ่นด้วย

กลุ่มนักท่องเที่ยวก็ต้องมีส่วนสำคัญอย่างมากในการพัฒนาที่ต้องอาศัยประสบการณ์จากการเริ่มมีปฏิสัมพันธ์ และได้ลงมือทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนก็เป็นจุดเริ่มต้นที่จะต่อยอดพัฒนาได้ถึงขั้นสุด ให้ได้เรียนรู้ในสิ่งที่ชุมชนทำเป็นกิจวัตรและพัฒนาเป็นทางเลือกได้ในอนาคต การกำหนดกิจกรรมที่เป็นแบบแผนจากสถานที่ที่เกิดทั้งกิจกรรม ทำให้มีความสำคัญต้องคำนึงถึงการรองรับกับการท่องเที่ยวซึ่งเป็นบ่อเกิดทำให้เกิดความยั่งยืนได้ (Rungpipatanapong, 2015) ความแปลกใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามทัศนะของ Tan, Kung and Luh (2013) มองในเรื่องของผลประโยชน์เป็นสิ่งสำคัญ มากกว่าความสะดวกของนักท่องเที่ยวในการทำกิจกรรม และให้มีของที่ระลึกร่วมด้วย ซึ่งเป็นกิจกรรมใหม่ต้องเป็นประโยชน์และจับต้องได้ในรูปแบบของการแสดงออกเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น (Kaewsanga & Chamnongsri, 2012)

มุมมองการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในไทยยังไม่แพร่หลาย และขาดการจัดการองค์ความรู้ของชุมชน ในการจัดการส่งผลให้ไม่ค่อยประสบความสำเร็จในการต่อยอด อาทิ ในเรื่องของงบประมาณ ผู้นำของกลุ่ม ทีมงานในการยกระดับและความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การเมืองและการร่วมกันทำงานความร่วมมือจากทุกภาคส่วน การเริ่มต้นการทำการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต้องเริ่มจากการสำรวจความเป็นไปได้ องค์ความรู้ทั้งรูปแบบความเหมาะสมเพื่อสร้างความร่วมมือกับชุมชนอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม ในบริบทของสังคมไทยที่จะช่วยพัฒนาเป็นแบบแผนที่ถูกต้องการส่งเสริม ซึ่งแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สามารถนำมาเป็นผลวิเคราะห์เพื่อส่งเสริม การจัดการเมืองเก่า ในเรื่องของการต่อยอดกิจกรรมของชุมชนได้เป็นอย่างดี การจัดการองค์ความรู้เพื่อไปสู่การจัดการตนเองซึ่ง Jelincic & Zuvela (2012) มีทัศนะว่าสามารถเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหาเมืองได้ สำหรับกลุ่มคนที่มิรู้แบบ

ทางการท่องเที่ยวที่ยังไม่พัฒนาและสามารถที่จะนำกรณีศึกษาทั้งทางปฏิบัติและทางทฤษฎีมาจัดการ เป็นการทำธุรกิจด้วยวัฒนธรรมกระจายสู่ระบบเศรษฐกิจเพื่อเป็นความท้าทายผ่านอุดมการณ์จากคนในและคนนอกในการขับเคลื่อนเน้นเรื่องวัฒนธรรมเป็นหลักเพราะมองเป็นเรื่องละเอียดอ่อนซึ่งสามารถพัฒนาเป็นโมเดลที่สำคัญที่มีคุณค่ากับกลุ่มท่องเที่ยวด้วย

3. สรุปและอภิปรายผล

3.1 การจัดการอนุรักษ์เมืองเก่าในมุมมองทางการท่องเที่ยว

การจัดประเภทการพัฒนาย่านเมืองเก่า โดยแบ่งเป็นยุคซึ่งเกณฑ์ที่ใช้จะเน้นการมองแบบภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงในการจัดการเมืองเก่า โดยอาศัยการจำแนกมุมมองของวิถีชีวิตและความเป็นเมืองจากนั้นนำมาจัดหมวดหมู่ลักษณะของการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนในการพัฒนากับการท่องเที่ยว โดยใช้เกณฑ์ตามแนวทาง Machizukuri (まちづくり) Community Development ของญี่ปุ่นมาใช้เป็นเกณฑ์ ซึ่งครอบคลุมกับประเด็นเรื่องสวัสดิการสังคมความเป็นท้องถิ่น การวิเคราะห์จากล่างขึ้นบน การสำนึกในถิ่นที่ การเป็นหุ้นส่วน ความยั่งยืน การวางแผนการจัดการ การเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์จากจุดแข็งของแต่ละบุคคล การสร้างชีวภาพภูมิภาค การคิดถึงโลก และเมื่อปฏิบัติในท้องถิ่นมาเปรียบเทียบกับย่านเมืองเก่าในบริบทที่ผู้เขียนตั้งไว้เป็นกรอบในการแบ่งยุค ดังนี้

3.1.1 ยุครื้อฟื้น การให้ความสำคัญของการเรียกกลับ (Recall) หรือ ถวิลหาอดีต (Nostalgia) นับเป็นรากฐานของความรักและการนำเสนอประสบการณ์ชีวิต (Representation) ที่ต้องมีการนำมาจัดระบบจากคำบอกเล่าของชุมชนที่มีความรู้ทางประวัติศาสตร์ และชุดของความรู้อันเป็นปัจเจกชนนับว่าเป็นกระบวนการทำงานร่วมกัน ทั้งความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) ที่ต้องนำมาใช้ร่วมกันในการตกผลึกถึงจุดเด่นของย่านเมืองเก่า เพื่อทำความเข้าใจรับรู้ และสภาพแวดล้อมสรรค์สร้างของชุมชนที่เกี่ยวข้องกัน การรื้อฟื้นเริ่มเป็นทิศทางในขั้นต้นเพื่อศึกษามุมมองจากชุมชนเอง

และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเข้ามาส่งเสริมในงานอนุรักษ์ ทั้งชีวิตความเป็นอยู่ ในการพัฒนาเมืองเก่า ทั้งการติดตาม ถอดแบบ รับรู้สภาพของมรดกครบทุกด้าน การทำแผนนโยบายเป็นจุดเริ่มต้นในการอนุรักษ์เมือง ในยุคของการรื้อฟื้น จะเป็นลักษณะของการศึกษาเพื่อเป้าประสงค์ที่ต้องใช้ในการทำงานและ การทำเพื่อให้พื้นที่เป็นที่รู้จักในเบื้องต้น เสมือนการเปิดพื้นที่ใหม่เพื่อให้ การประชาสัมพันธ์ในแบบของการนำทุนเดิมมาพัฒนา เป็นการท่องเที่ยว ในลักษณะบอกต่อซึ่งกันและกันเฉพาะกลุ่มรวมทั้งคนในเป็นสำคัญที่ยังไม่ได้ขยาย

3.1.2 ยุคเปลี่ยนแปลง คือเริ่มที่จะมีแนวคิดของการอนุรักษ์ ดูแล บูรณะย่านเมืองเก่าที่อาศัยรูปแบบ (Form) เดิมเพื่อให้คงสภาพ อยู่ภายใต้พื้นฐาน ที่บางพื้นที่ของย่านเมืองเก่ามีกฎ ควบคุมดูแลจากรัฐทั้งต่อเติม เสริมแต่ง หรือ ทำลายอาคารจะต้องมีการทำควบคู่ไปกับการพัฒนาเพื่อให้คงรูป รวมทั้ง มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาควบคุมดูแล แบบที่ต้องจัดทำทั้งการทำหนังสือ ขออนุญาต การส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาตรวจสอบ เป็นต้น ทว่าในลักษณะนี้ขึ้นอยู่กับการ บริบทพื้นที่เท่านั้นไม่ได้ครอบคลุมทั้งหมดของอาคารย่านเมืองเก่า นอกจากนี้ การต่อยอดเรื่องราวอดีตถูกทำให้เป็นลายลักษณ์อักษรสามารถจับต้องได้มากขึ้น พัฒนากลุ่มที่ชัดเจนในการรองรับกับการท่องเที่ยว มีโปรแกรมการจัดตั้งกฎ กติกา ในการเข้ามาใช้พื้นที่ทั้งเชิงสาธารณะประโยชน์และด้านธุรกิจ การศึกษาย่าน เมืองเก่า ในยุคของการเปลี่ยนแปลงมองว่าเป็นการเน้นความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง ที่ครอบคลุมทั้งการศึกษาอดีต ปัจจุบัน และแนวทางในอนาคตของความคาดหวัง เพื่อรองรับความแปรเปลี่ยนในการรับรู้ รับทราบและนำไปปรับใช้กับการเข้ามา ท่องเที่ยวเพื่อไม่ทำลายวิถีถิ่นในการเข้ามาใช้พื้นที่

3.1.3 ยุคยกระดับ จากการปรับปรุงสถานที่ขนาดเล็กในบริบทพื้นที่ ย่านเมืองเก่าล้วนมีลักษณะแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี เป็นต้น ถูกจำแนกที่ค่อนข้างชัดเจนคือ ในเรื่องของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Heritage) และจับต้องไม่ได้

(Intangible Cultural Heritage) ที่เห็นได้เด่นชัดจำพวกที่เป็น วัดเก่า โบสถ์เก่า สถาปัตยกรรมเก่าแก่ ซึ่งเป็นแบบที่มีที่ตั้งทางประวัติศาสตร์ที่ค่อนข้างชัดเจน ต่อยอดไปจนถึงการปรับปรุงสถานที่ที่มีการขยายขยายมากขึ้นคือ การปรับใช้อาคารเก่า ที่ออกแบบมาใช้เพื่อค้าขาย ทำที่พัก ทำพิพิธภัณฑ์ เปิดเป็นร้านขายกาแฟ ขายของที่ระลึก จากอาคารพื้นที่ย่านเมืองเก่าในยุคนี้นมองว่า เป็นการปรับเพื่อรองรับเชิงพาณิชย์มากขึ้น มีผู้ประกอบการทั้งภายใน ภายนอก เริ่มเข้ามาทำการลงทุน ขยายขยายเป็นในเรื่องของการเมืองเรื่องพื้นที่ มีการคำนึงถึงวิถีชีวิตภายใต้เมืองเก่า บางบริบทมีลักษณะแบบแช่แข็ง (Freezing) คืออยู่ตัวทางด้านการจัดการ รวมทั้งประเด็นในเรื่องของการเมืองเรื่องพื้นที่ (The politics of space) เข้ามามีบทบาท ทั้งทางด้านการจัดระเบียบทางสังคม และเศรษฐกิจมากขึ้นรวมทั้งการสร้างตัวตน (Identity Construction) ของพื้นที่ต่อยอดในมิติทางการท่องเที่ยว

3.2 แนวทางการจัดการอนุรักษ์เมืองเก่าผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อรองรับกับการท่องเที่ยว

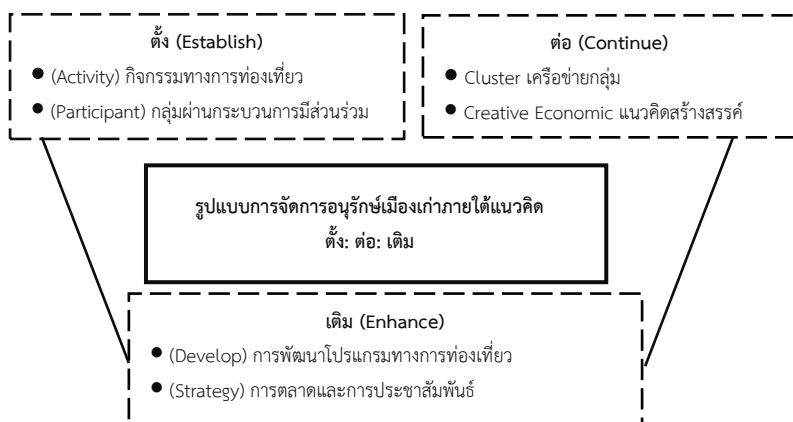

Figure 1 กรอบแนวทางในการอนุรักษ์เมืองเก่าเพื่อรองรับกับการท่องเที่ยว

ที่มา: สกาวรัตน์ บุญวรโรณ (2566)

แผนผังข้างต้นเป็นรูปแบบแสดงความสัมพันธ์ของการจัดการอนุรักษ์เมืองเก่า ซึ่งผู้เขียนได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลปรากฏการณ์ลงชุมชนผ่านการร่วมกิจกรรม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมหลากหลายจังหวัดในภาคใต้เป็นฐาน และมีความสนใจในย่านเมืองเก่าของพื้นที่เมืองเก่าในบริบทอื่นร่วมด้วย พบประเด็นสำคัญทั้ง กิจกรรม การรวมกลุ่ม นโยบาย การรื้อฟื้น การอนุรักษ์ เทศกาล ประเพณี เครือข่าย และการยกระดับการท่องเที่ยวล้วนเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องและรองรับกับการท่องเที่ยวบนฐานมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งสามารถถอดบทเรียนมาเป็นกรอบแนวทางในการอนุรักษ์ผ่านการจัดตั้ง (Establish) คือการจัดตั้งที่เริ่มจากการศึกษาทุนที่นับว่าเป็นจุดแข็งของชุมชนโดยการศึกษาที่ครอบคลุมไปถึงบริบทโครงสร้างของพื้นที่ ทั้งทุนมนุษย์ (Human Capital) ทุนทางสังคม (Social Capital) ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) และทุนทางทรัพยากร (Resource Capital) ซึ่งต้องผ่านกระบวนการคิดของกลุ่มชุมชนที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการจัดการเมืองเก่า (Participant) ต้องอาศัยทุกหน่วยย่อยในชุมชน ทั้งสถาบันการศึกษา ภาครัฐ และภาคเอกชนการประสานงานความร่วมมือเป็นภาคี เครือข่าย ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และส่งเสริมคุณค่าจากทุนของชุมชน โดยนำเอากระแสของกระบวนการออกแบบเข้ามาร่วมกัน โดยมองทั้งเรื่องกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมครบถ้วนในการจัดตั้งเป็นกลุ่มรวมไปถึงการมีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเมืองเก่า (Activity) กิจกรรมที่แสดงความสัมพันธ์และวิถีชีวิตของชุมชนที่ถูกรังสรรค์ขึ้นโดยผ่านจุดเด่น อาทิ สถาปัตยกรรม อาหารพื้นถิ่น การแต่งกาย ภาษา พิธีกรรม เป็นต้น จะทำให้เพิ่มระยะเวลาของการท่องเที่ยวต่อยอดเชื่อมโยงในการพัฒนาเป็นการต่อ (Continue) ในกระบวนการของขั้นตอนการขยายของเครือข่ายกลุ่ม (Cluster) ที่เริ่มจากกลุ่มชุมชนเล็ก ๆ หน่วยย่อย ไปสู่หน่วยกลางกลุ่มเทศบาล อำเภอ หน่วยงานกลางที่เกี่ยวกับการจัดการอนุรักษ์เมืองเก่าและการจัดการท่องเที่ยวส่งเสริมในส่วนของวัฒนธรรมท้องถิ่น และหน่วยงานกลุ่มใหญ่คือระดับจังหวัดนำไปสู่ภาคส่วนเกี่ยวกับส่วนกลางระดับประเทศ การคำนึงถึงผลิตของ

กิจกรรมของชุมชนตามแนวคิดสร้างสรรค์หรือ Creative Economic ที่สัมพันธ์กับแนวคิดสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง (Built Environment) บนหลักการให้ความสำคัญในส่วนของการใช้แผนต่อยอดกิจกรรม รูปแบบ กิจกรรมและแนวทางทางการท่องเที่ยวที่ครอบคลุมกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและไม่ทำลายวิถีถิ่น อันนำไปสู่การต่อยอดด้านเดิม (Enhance) นับเป็นการพัฒนาระดับทางแผนและนโยบาย โปรแกรมทางการท่องเที่ยวที่ต้องเน้นการพัฒนาทุนแบบต่อยอดของเดิมให้คุณค่าเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ซึ่งจุดขายที่สำคัญจะต้องครอบคลุมถึงระบบคิดวัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี ครอบคลุมถึงภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม จุดหมายตาและระบบอำนวยความสะดวกของชุมชนที่สำคัญ จุดเด่นของการพัฒนาต้องเป็นเอกลักษณ์เพื่อให้กลุ่มทางการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวมีโปรแกรมที่หลากหลายในการเข้าร่วมทางการท่องเที่ยวชุมชน คือการพัฒนาโปรแกรมทางการท่องเที่ยว (Develop) ส่งเสริมให้กลับมาเที่ยวซ้ำในสถานที่เดิม นำไปสู่การบอกกล่าวทางด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ (Strategy) เป็นสิ่งสำคัญในสมัยของการท่องเที่ยวที่สิ่งอำนวยความสะดวกต่อความพร้อมในการรับมือถึงขีดจำกัดของการท่องเที่ยว และการคำนึงถึงการวิเคราะห์ในส่วนองจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสรวมทั้งอุปสรรคในด้านของการท่องเที่ยว การก้าวสู่การแข่งขันต่อระบบตลาดให้ก้าวหน้ากระโดดตามยุคสมัย การรู้จักใช้เทคโนโลยี (Social Media) กับการจัดการอย่างเป็นระบบในทิศทางของการประชาสัมพันธ์ซึ่งการกระจายนั้นต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของชุมชนที่ไม่ได้เป็นการสร้างสื่อบวกก้าวกระโดด

กล่าวคือหลักการของ **ตั้ง ต่อ เดิม** ในแผนพัฒนาการจัดการเมืองเท่านั้น ต้องมีการคำนึงถึงทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่แต่ละพื้นที่มีบริบทที่แตกต่างกัน ความสามารถ การใช้สอยของพื้นที่ ระบบคมนาคม ภูมิทัศน์ ระบบการเข้าถึงเทคโนโลยี นโยบาย และแผนปฏิบัติ การจัดการ การก่อตั้งของกลุ่มทางการท่องเที่ยวหรือปัจจัยแทรกซ้อนที่แทรกซึมเข้ามา อาทิ โรคระบาด ระบบเศรษฐกิจ

สภาพแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งปรากฏทั้งที่คงสภาพอยู่แล้วในชุมชนและการปรับตัวให้กับกระแสที่เข้ามาในการรับมือ การตั้งรับและนำไปใช้ให้ตรงจุดเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากต่อการจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรในเรื่องเมืองเก่า การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (Host) และวัฒนธรรมของการท่องเที่ยวของแขกผู้มาเยือน (Tourism culture) เพื่อครอบคลุมทั้งคุณค่า เอกลักษณ์ การพัฒนาพื้นที่แนวใหม่บนภาพลักษณ์ของการเติบโตของเมือง

3.3. กรอบคิดในการยกระดับเมืองเก่าสู่การพัฒนาผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมภายใต้เมืองยืดหยุ่น

หลักการพัฒนาชุมชนเป็นรากฐานที่รวมทั้งการศึกษาปรากฏการณ์ในงานเชิงวิชาการที่ถูกถ่ายทอดโดยทั่วไป ปฏิเสธไม่ได้ว่าเครื่องมือในการลงชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากที่ต้องอาศัย การนำทางที่ดีในมุมมองของการอนุรักษ์ย่านเมืองเก่าก็แตกต่างกันโดยนำเครื่องมือ (Tools) ที่เล็งเห็นว่าหลักของการจัดการสู่กระบวนการมีส่วนร่วมคือต้องอาศัยการร่วมกันคิด กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์การจัดการเมืองเก่าทั้งหน่วยงานภายในและภายนอก ต้องเห็นพ้องในทิศทางของการอนุรักษ์บนหลักการเดียวกัน จนไปสู่การร่วมกันรักษาคือการอนุรักษ์จิตวิญญาณ (Spiritual) ที่ต้องการขับเคลื่อนเมืองท้องถิ่นให้ยังทรงคุณค่า (Value) ในการสื่อสร้างความหมาย (Significant) ที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic) ที่สำคัญ จากนั้นจึงร่วมกันจัดตั้งเป็นภาคของสังคม (Civil society) เฉพาะกิจ (Ad Hoc) ร่วมกันในเบื้องต้นหรือจนไปสู่การจัดตั้งกลุ่มภาคีระยะยาว ดังลักษณะตัวอย่างที่เห็นได้ชัด อาทิ ภาคีคนรักเมืองสงขลา กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนย่านเมืองเก่าภูเก็ต การมีมติเทศบาลจัดเขตอนุรักษ์บริเวณเมืองเชียงใหม่หรือสุโขทัย เป็นต้น การร่วมกันตั้งกฎ กติการอันนำไปสู่การมีข้อบังคับร่วมกันจะนำไปสู่ความเป็นระเบียบเกณฑ์ต่อคนกลุ่มในและกลุ่มของผู้ใช้บริการที่ต้องมีแผนแม่บทรับรู้ร่วมกัน

หลักการต่อมาคือการยกระดับเรื่องพื้นที่ (Context) แบ่งออกเป็นระดับต้น คือในส่วนของการเตรียมคน การจัดสรรทรัพยากรมนุษย์ให้พร้อมต่อการรับมือ

ทั้งด้านของความรู้ หลักการ และการเข้าใจพื้นที่เมืองเก่า นับเป็นหลักการสำคัญของการนำความรู้ทั้งนโยบาย ยุทธศาสตร์ในอนาคตจนไปสู่ระดับกลาง การกำหนดประเด็นปัญหา การมีส่วนร่วมการวางกรอบข้อกำหนดมีการประเมินผลเป็นระยะร่วมกันเพื่อปรับให้เข้ากับยุคสมัย และระดับใหญ่คือการดำเนินกิจกรรมตามแผนไปสู่การยกระดับนโยบายสาธารณะ เป้าหมายของชุมชนและหน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้องต้องอยู่บนหลักการของระบบในการเรียนรู้ สรุปรบทเรียนร่วมกัน กรอบแผนการพัฒนาเมือง การต่อยอดกิจกรรม โปรแกรมอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงเครือข่ายภายใต้ความร่วมมือ (Net-Working) ต่อไป

สถานการณ์ของการแปรเปลี่ยนที่ไม่อาจคาดคะเนได้ ทั้งที่เป็นไปตามความคาดการณ์หรือเป็นปัจจัยแทรกซ้อน สิ่งสำคัญของการพัฒนาเมืองเก่าจะต้องอยู่ภายใต้หลักของการทำความเข้าใจและสู่เมืองยืดหยุ่น (Resilient city) การพัฒนาพื้นที่ทางกายภาพ (Area based) ที่มองว่าจะต้องมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของเมืองควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลให้ควบคู่กันไปพร้อมกัน อีกทั้งการจัดการที่มีผลิตภาพ (Productivity) นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ปรับปรับให้เท่าทันต่อการเติบโตในยุคที่ใช้ ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตหรือเรียกกันว่า Product of Mode เป็นสิ่งสำคัญในการกระจายอำนาจไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้ขึ้นอยู่ในภายใต้สิ่งที่ต้องส่งเสริมทั้งด้านกลุ่ม จิตสำนึกร่วมในการอนุรักษ์ พฤติกรรมในการดูแลทรัพยากร สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อวิถีถิ่น และไม่ทำลายฐานทางมรดกทางวัฒนธรรม ถ่ายทอดการดำรงวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อบุคคลรุ่นหลังไปสู่การพัฒนาให้มีคุณภาพชีวิต (Quality of life) ที่ดีขึ้นผ่านระบบของการจัดการเรียนรู้อนุรักษ์เมืองเก่า ยกกระดับให้เป็นมาตรฐานและหลักการสำคัญคือความสามารถ (Ability) ในการพึ่งพาตนเองได้อย่างคงที่ (Stable) ไม่ลื่นไหลตามกระแสพลวัต (Dynamic) การเสริมสร้างชุมชนที่อยู่ภายใต้

พื้นฐานเมืองเก่า นั้น เป็นการต้องนำทรัพยากรจากท้องถิ่นมาปรับใช้อย่างเหมาะสม และระมัดระวังเพื่อไม่ให้สูญเสียธรรมชาติของความเป็นเมืองที่ยังคงอยู่ เพื่อให้ครอบคลุมทั้งการก้าวหน้าทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม อีกทั้ง การอนุรักษ์พัฒนาเมืองเก่าที่เน้นความสำคัญกับพื้นที่ทางกายภาพ (Area) เป็นสำคัญและคำนึงถึงความทรงจำร่วมทางสังคม (Collective memory) ของชุมชนที่ปรากฏเป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ที่ต้องคำนึงถึงเป็นหลัก เพราะวิถีของแต่ละชุมชนมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปผ่านความเชื่อ ระบบคิด พิธีกรรม ความหลากหลาย การหาจุดเด่นที่เป็นเสมือนสินทรัพย์ของชุมชน เศรษฐกิจของมนุษย์โดยรวมด้วยและการเติบโตด้วยความสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ต้องคำนึงเป็นหลักและนำไปเป็นฐานแนวคิดของความยั่งยืนและการเติบโตในระยะยาว (Drost, 1996) แนวคิดใหม่ที่สำคัญในการพัฒนามาเป็นกรอบคิดออกแบบที่ต้องคำนึงถึง ดังทัศนะของ บุญยสฤกษ์ อเนกสุข (Aneksuk, 2017) กล่าวว่า การพัฒนานั้นโดยเฉพาะในเรื่องของการท่องเที่ยวจะต้องรอบคอบ เพื่อลดปัญหาทางสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการส่งเสริมบรรยากาศของแหล่งท่องเที่ยวต้องเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ซึ่งเป็นหนึ่งในทางเลือกของการพัฒนาพื้นที่โดยใช้การสื่อความหมายและวัฒนธรรมที่สำคัญในการบริหาร ภายใต้ระบบในการเข้าใจวัตถุทางวัฒนธรรมและงานอนุรักษ์ที่เป็นที่ประจักษ์ในสังคมวงกว้าง ซึ่งสามารถสรุปเป็นกรอบคิดในการยกระดับเมืองเก่าสู่การพัฒนาผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมภายใต้เมืองยืดหยุ่นได้ ดังนี้

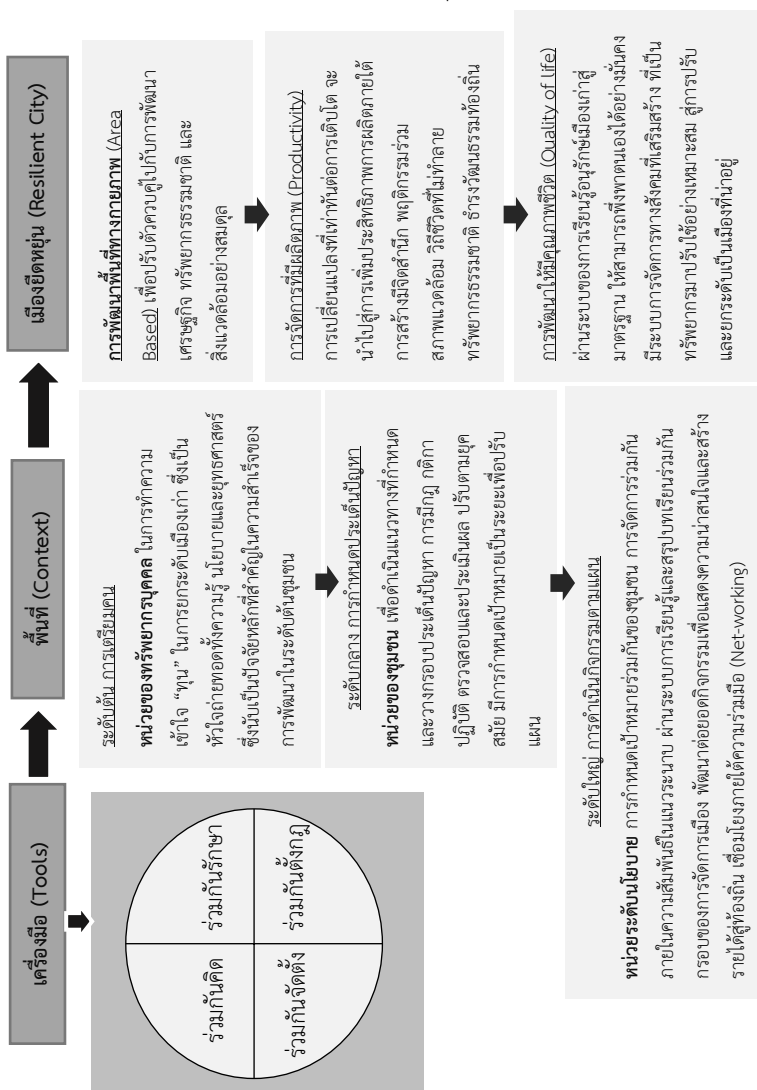

Figure 2 กรอบคิดในการยกระดับเมืองเก่าสู่การพัฒนาผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมภายใต้เมืองยืดหยุ่น

ความปนเปทางวัฒนธรรมที่ค่อยเข้ามาแทรกซึมและการทำความเข้าใจในงานอนุรักษ์เมืองเก่า นั้น จำเป็นต้องมีการพิจารณาประเด็นทั้งในการเข้ามาการก่อตั้งของบริบทเมืองและเงื่อนไขในทางประวัติศาสตร์ที่ยังคงอยู่และอดีตผ่านคำบอกเล่าจากชุมชน หลักฐานเชิงประจักษ์หรือมุมมองในเรื่องของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural resource management) ก็นับว่าเป็นส่วนของการนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมตามหลักการของการพัฒนาย่านเมืองเก่าทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบันเป้าประสงค์ส่วนใหญ่ออกมาในรูปแบบของการท่องเที่ยว อาทิ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Culture Tourism) การท่องเที่ยวเชิงอาหาร (Gastronomy Tourism) การท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage tourism) การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community based on tourism) การท่องเที่ยวชมงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural & Traditional Tourism) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical tourism) การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural tourism/village tourism) เป็นต้น ที่มีลักษณะของแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกันออกไป เป็นการแปรสภาพบ้านเรือนจากทุนเก่าเสมือนการไปเยี่ยมชมคลังสะสมของชุมชนที่ผ่านการถูกถ่ายทอดออกมาในแบบ (Heritage house) ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นการหารือ หาทางออก และหาทางพัฒนาผ่านกรอบของการพิจารณาในเงื่อนไขประเด็นทางประวัติศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดการ

การจัดตั้งกลุ่มอย่างเป็นรูปธรรมพัฒนาภายใต้ความเคลื่อนไหวปรับรับกับสถานการณ์ทางสังคมในหลายรูปแบบเป็นเมืองยืดหยุ่น ซึ่งต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทั้งในส่วนทั้งบริบทเป็นหลักสำคัญ (Context-based setting) และวัสดุในส่วนของทุนอันหมายรวมถึงมรดกทางวัฒนธรรม (Material-based setting) การบอกเล่าผ่านการผสมผสานการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เหมาะสมการจัดแสดง กิจกรรมที่บอกเล่าบริบททางวัฒนธรรมผ่านภาพสะท้อน ความร่วมมือและสื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนเอง ซึ่งต้องมีการยอมรับความคิดเห็นอีกทั้งสามารถโต้ตอบ (Interactive) ในส่วนของ

ภายในชุมชนเป็นระยะสั้นและระยะยาวการโต้ตอบกันทางความคิด จะนำมาสู่ระบบการจัดการภายใต้การมีส่วนร่วมนับเป็นฐานในการพัฒนาเพื่อนำมาสู่แผนของการพัฒนาสู่บรรทัดฐานของชุมชนเอง

ดังนั้นในส่วนของนักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านที่ดีในการจะพัฒนาโปรแกรมทางการท่องเที่ยววันนั้น ต้องมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทางวัฒนธรรมมุมมองของ Richards (2010) คือการยกระดับพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้ทั้ง ผู้ที่ได้ประโยชน์และรับผลประโยชน์ต้องทำงานประสานร่วมกัน ผ่านการมีส่วนร่วมสร้างเสริมประสบการณ์ของความเป็นจริงแท้ในพื้นที่ ทั้งในแง่กระบวนการผลิตทั้งส่งเสริมผลิตภัณฑ์ผ่านประสบการณ์จริงของแหล่งชุมชน การสร้างศักยภาพเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องอาศัยความร่วมมืออย่างยิ่งจากทุกหน่วยในชุมชน การสร้างความพร้อมเป็นสิ่งที่ต้องการรวมศูนย์จากทุกภาคส่วนไม่ใช่เพียงแค่กลุ่มคนเมืองเก่าเท่านั้น ในเรื่องของกรอนุรักษ์ก็เหมือนกัน ไม่เพียงแต่ต้องร่วมมือกันแค่ผู้ใช้ประโยชน์แต่ต้องขยายจุดเชื่อมโยงเพื่อให้มีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับเพื่อสร้างบริหารจัดการซึ่ง Duhameln (2020) ชี้ให้เห็นว่าการบูรณะเพื่อดูแลดึงดูดใจทางประวัติศาสตร์ต้องมีการนำเรื่องระเบียบเข้ามาเกี่ยวข้อง

บทความสรุปส่งท้ายของงานวิชาการชิ้นนี้ เป็นเพียงภาพฉายสะท้อนในทัศนะมุมมองของผู้เขียนต่อการอนุรักษ์ย่านเมืองเก่า ในการย้อนกลับไปศึกษาการพัฒนาตั้งยุคของการตั้งต้น ตั้งรับและนำมาปรับใช้จนมาสู่กรอบในการขยายการอนุรักษ์ย่านเมืองเก่า ในมิติเพื่อให้เข้ากับความสัมพันธ์เท่าทันกับการรับเครื่องมือรูปแบบใหม่มาয়ชุมชน ท้ายที่สุดของการพัฒนาที่แท้จริงบริบทเมืองเก่านั้นไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าคุณค่าการมองอดีตและยอมเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยท้ายที่สุดการพัฒนาเมืองเก่าต้องมีข้อจำกัดในการพัฒนาร่วมด้วย คือต้องแสดงเอกลักษณ์ของชุมชนผ่านบริบท การถ่ายทอดความเป็นตัวตน อีกทั้งการตั้งรับยอมรับกับความเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดความคล่องตัวทั้งในทางปฏิบัติ รูปแบบ

การรักษาเมืองเก่าไว้คงเดิมของความเป็นจริงแท้ในการรับรู้ถึงคุณสมบัติที่มีอยู่ (Visual Elements) และการก้าวหน้าในเชิงพาณิชย์ (Commodification) เป็นสิ่งที่ต้องทำควบคู่กันไม่สามารถแยกขาดออกจากกันได้ ภายใต้สภาวะความยืดหยุ่นของเมือง (Resilient city) และการฟื้นฟูย่านและเมืองประวัติศาสตร์ (Revitalization) รวมทั้งการสร้างความเป็นถิ่นที่ (Place-Making) ทั้งในประเด็นเรื่องกายภาพและความหมายของความสัมพันธ์ทั้งทางกายภาพ และตัวกิจกรรมร่วมด้วย (Canter, 1977) ซึ่งการที่จะรักษาเมืองเก่าอย่างเดียวก็น่าจะได้แค่ฉากเบื้องหน้า หากแต่จะดูแลวิถีชีวิตของคนในเมืองให้ยั่งยืน ปฏิเสธไม่ได้ว่าต้องอาศัยจิตสำนึกร่วมของชุมชนร่วมด้วย ซึ่งผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าชุดองค์ความรู้ผ่านการตกผลึกจากบทความวิชาการนี้จะเป็แนวทางสำหรับนักวิชาการ นักวิจัย ผู้สนใจในเรื่องย่านเมืองเก่านำไปปรับใช้พัฒนาพื้นที่อื่นได้เป็นอย่างดี

References

- Aneksuk, B. (2017). Slow travel: a concept survey. *Journal of Humanities and Social Sciences Ubon Ratchathani University*, 8(1), 26-47. (in Thai)
- Aylward, G. (1979). *Conservation and Rehabilitation*. London, United Kingdom: Cox & Wyman Ltd.
- Blackstock, K. (2005). A critical look at community based tourism. *Community Development Journal*, 40(1), 39-49.
- Canter, D. V. (1977). *The psychology of place*. Architectural Press.
- Chambers, R. (1997). *Whose Reality Counts? Putting the First Last*, Intermediate Technology. Publications, London.

- Conway, D. & Timms, B. F. (2012). Are slow travel and slow tourism misfits, compadres or different genres. *Tourism Recreation Research*, 37(1), 71-76.
- Dech-Um, P., (2013). The development of creative tourism: a conceptual framework for Guidelines for Thailand. *Silpakorn University Journal*, 33(2), 331-366. (in Thai)
- Drost, A., (1996). Developing sustainable tourism for World Heritage Sites. *Annals of Tourism Research*, 23(2), 479-492.
- Duhameln, P. N., (2020). Development of the potential of historical heritage. of Old Town Songkhla to add value in the form of tourism in the old city. *Journal of Nakhon Lampang Monastic College*, 9(2), 52-64. (in Thai)
- Jabareen, Y. (2013) Planning the resilient city: Concepts and strategies for coping with climate change and environmental risk. *Cities*, 31(2013), 220-229.
- Jelincic, D. A. & Zuvela, A. (2012) 'Facing the challenge? Creative tourism in Croatia. *Journal of Tourism Consumption and Practice*, 4(2), p.78-90.
- Kaewkhum, P., Wongpratum, N., Kankeb, U., Chuminthachak, S., Naiyawat, M. & Hiranyarasmeeikul, B. (2018). Community Based Tourism Management Baan Hong Hae. *Dusit Thani College Journal*, 12(3), 133-149. (in Thai)
- Kaewsanga, P., & Chamnongsri, N. (2012). Creative tourism: a new alternative for Thai tourism. *Suranaree J. Soc. Sci*, 6(1), 91-109. (in Thai)

- Kruaphan, W. (2011). *Guidelines for the restoration of the old community of Ban Sing Tha, Yasothon Province* [Master's Degree, Mahasarakham University]. (in Thai)
- Lertchanrit, T. (2009). *Concepts and theories in cultural resource management*. teaching documentation Department of Cultural Resource Management, Faculty of Archaeology, Silpakorn University. (in Thai)
- Lipe, W. D. (1984). *Value and meaning in cultural resources*. Great Britain.
- Murphy, P., (1988). Community driven tourism planning. *Tourism Management*, 9(2), 96-104.
- Office of the National Economic and Social Development Council, Office of the Prime Minister (2023). *National Economic and Social Development Plan No. 13 (2023-2027)*. https://www.nesdc.go.th/download/Plan13/Doc/Plan13_Final.pdf. (in Thai)
- Pechpakdee, P., (2016). Urban Studies and Paradigm of Urban Knowledge. *Political and Governance Journal*, 6(2), 12-35. (in Thai)
- Pitukwingwan, W., (2018). "Chiangkhan City" The Changing of Landscape and the Way of Constructing Meaning of the City. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 6(2), 31-57. (in Thai)
- Richards, G. (2010). Creative Tourism and Cultural Events. <http://www.docstoc.com/docs/68264727/Creative-tourism-and-cultural-events>.
- Richards, G. and Wilson, J. (2006). Developing creativity in tourist experiences: a solution to the serial reproduction of culture?. *Tourism Management*, 27, 1408-1413.

- Rungpipatanapong, S., (2015). Component of Sustainability for Creative Tourism: The Case Study of Amphawa Community, Samutsongkarm Province. *Liberal arts journal Ubon Ratchathani University*, 11(2), 115-140. (in Thai)
- Tan S., Kung S. & Luh D. (2013). A Model of Creative Experience in Creative Tourism. *Annals of Tourism Research*, 41, 153– 174.
- Tumpadcha, B., (2016). Conservation and development of the old commercial area, Ban Sing Tha Community, Muang Yasothon District. Yasothon Province. *Academic journal Environmental Design*, 2(1), 44-59. (in Thai)
- Veranuwat, N. & Sukpatch, K. (2017). Factors related to tourism to increase the value of community-based tourism in Thailand. *Rampai Pannee Research Journal*, 11(1), 5-16. (in Thai)